

Andrzej Bogucki

Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” II

Bydgoszcz-Fordon

im. gen. Józefa Hallera

(1923–2003)

W 2003 r. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon obchodziło 80. rocznicę założenia swego gniazda sokolego. Tradycje sokolstwa polskiego wywodzą się z Czech, gdzie w 1862 r. Mirosław Tyrz założył sokolą masową organizację patriotyczną, niepodległościową i sportową, która aktywnie działa w wielu krajach do chwili obecnej. Sokolstwo jest zorganizowane w Światowym Związku Sokolstwa, którego członkiem jest Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce, który został założony we Lwowie w 1867 r., a w Bydgoszczy w 1886 r. Miasto nad Brdą ma bogatą tradycję sokolską. Ta jedna z najstarszych organizacji w mieście obecnie posiada 4 gniazda sokole. Jednym z nich jest gniazdo fordońskie.

Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Fordonie założono 18 listopada 1923 r. Założycielem i pierwszym prezesem gniazda był lekarz, doktor Stefan Buxakowski. W 1933 r. prezesem wybrano Kazimierza Szymańskiego, dyrektora fabryki papieru, sekretarzem Kokoszyńskiego, aktyw stanowili: Franciszek Schreiber, Maksymilian Śliwa, dr Stefan Buxakowski, Stefan Markiewicz, Józef Augustyn, Bolesław Kwapiszewski, Józef Gorzkiewicz, Jadwiga Sułkowska, Czesław Bryliński, Bernard Modrakowski, Kazimierz Zwalski, Alfons Zieliński, Konstancja Zielińska, Marta Jarzemska, Wacław Lewandowski. W 1935 r. gniazdo liczyło 35 Sokolów. Zarząd stanowili: prezes Maksymilian Śliwa, I wiceprezes Kazimierz Szymański, II wiceprezes Franciszek Delik, skarbnik Konstancja Zielińska, sekretarz Czesław Bryliński, naczelnik Alfons Zieliński. Lokal Towarzystwa mieścił się w „Strzelnicy”, przy dawnej ul. Bydgoskiej 22. Obiekt ten, posiadający piękną restaurację oraz salę i scenę, został zniszczony w 1945 r. Właścicielem „Strzelnicy” był Stefan Niewitecki,

główny sponsor „Sokoła” w Fordonie, a także właściciel firmy autobusowej i przewozowej, powstaniec wielkopolski, były oficer lotnictwa odznaczony Krzyżem Virtuti Militari. Zebrania odbywały się też u Czesława Brylińskiego przy ul. Bydgoskiej 74. Gniazdo w 1936 r. liczyło 48 członków.

W 1937 r. prezesem został Stefan Niewitecki. Podczas lustracji gniazda w 1937 r. władze Okręgu V wysoko oceniły postawę moralną i wyrobienie Sokolów w Fordonie. Lustracja obejmowała musztrę, ćwiczenia wstępne, przyrządowe, gry, naukę ćwiczeń wolnych. Wyróżniono przewodniczącą Sokolic w Fordonie – Izabellę Wleklińską. Sokoli w Fordonie uprawiali gimnastykę, lekką atletykę, zapasy, ciężary, urządzali zabawy i majówki. Kierunek wychowawczy był zgodny z ruchem narodowo-katolickim i patriotycznym. Specjalnością „Sokoła” w Fordonie było szkolenie strzeleckie. W 1937 r. Sokoli fordońscy zajęli I miejsce w zawodach strzeleckich Dzielnicy Pomorskiej Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce. Do znakomitych strzelców należeli: Edmund Mikołajczak, Kazimierz Wlekliński, Stefan Niewitecki, Rajmund Łuczak, Maksymilian Faleński, Franciszek Delik i Saganowski oraz Mikołajczykówna, Marta Rudnicka, Urszula Stachowiczówna, F. Pastwówna, K. Dunisławska.

Od 1938 r. prezesem gniazda sokolego był Franciszek Schreiber, przewodniczącą oddziału Sokolic Izabella Brażkiewicz, a naczelnikiem Alfons Zieliński. W „Sokole” fordońskim od samego początku prężnie działał burmistrz Fordonu – Wacław Wawrzyniak – członek gniazda i Polikarp Ziółkowski – właściciel przetworni. Wybitną Sokolicą była ich długoletnia przewodnicząca Anna Szreybrowska, odznaczona jako jedna z niewielu kobiet przez Prezydenta RP Krzyżem Polonia Restituta. Pracowała ona jako naczelniczka więzienia. Do działaczy sprzed 1939 r. należeli też: nauczyciel Wiktor Dębicki, Wiciński, Klemens Czerwiński, rodzina Niewiteckich, Edmund Rafiński, zastępca naczelnika Leonard Majewski, Bernard Modrakowski, Zygmunt Kuligowski, Stefan Wawrzyniak, Maria Kłopotek-Główczewska, Alojzy Kiełpikowski, akrobaci – bracia Alfons, Bolesław, Zygmunt i Edmund Landowscy. Aktywnie działali również: dyrektor papierni Kazimierz Szymański z żoną, którzy częściowo wspierali działalność gniazda, Alfons Kucharski, Stefan Michniewski. Liderzy „Sokoła” w Fordonie byli członkami Stronnictwa Narodowego, chadecji, a także członkami BBWR. Warto wspomnieć jeszcze Sokoleta: Ewę Wleklińską, Barbarę Wleklińską, Grzy-

wacz, Wittów, Łuczaków, Motasów, Edmunda Pięknego, Martę Rudnicką. Przed II wojną światową gniazdo liczyło 66 członków, w tym 49 druhów i 17 druhen. Fordońscy Sokoli aktywnie uczestniczyli w działalności PW i WF. Brali udział w zlotach sokolstwa polskiego, m.in. w Chełmnie, Toruniu, Gdyni, Bydgoszczy, Grudziądzu, Katowicach, na Zaolziu.

Gniazdo „Sokoła” w Fordonie posiadało swój sztandar, haftowany przez Sokolice gniazda pod kierunkiem Konstancji Zielińskiej. W 1924 r. w Fordonie odbyła się wielka uroczystość poświęcenia sztandaru, na którą przybyły władze Dzielnicy Pomorskiej ZTG „Sokół” w Polsce, na czele z prezesem Karolem Mokrzyckim i prezesem Okręgu V Alojzym Malczewskim oraz naczelnikiem Franciszkiem Gołębiewskim. „Sokół” fordoński posiadał też zespół amatorski, który wystawiał sztuki teatralne, żywe obrazy, organizował wycieczki i zabawy taneczne dla mieszkańców miasteczka, a dochód z nich uzyskany przeznaczano na działalność gniazda. Działał też aktywnie zespół kręglarski. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Fordonie było najprężniejszą organizacją w miasteczku. Aranżowało ono dla mieszkańców największą ilość imprez, często opisywanych na łamach „Dziennika Bydgoskiego”.

Podczas mrocznych lat okupacji hitlerowskiej 1939–1945 wielu członków „Sokoła” w Fordonie zostało zamordowanych, m.in.: Wacław Wawrzyniak, Benon Kaszewski, Albin Piotrowski, Waldemar Podgórski, Władysław Zalesiak, Polikarp Ziółkowski, Wiktor Dębicki. Apolonię Niewitecką rozstrzelano w Dolinie Śmierci. Jan Mikołajczak zginął podczas bombardowania, Edmund Landowski na froncie w 1939 r. jako oficer rezerwy, Alfons Landowski – „Ali” zginął w obozie jenieckim, także jako oficer rezerwy. Dr Stefan Franciszek Buxakowski (1893–1945) walczył w bitwie pod Kutnem w 1939 r. jako porucznik rezerwy, potem dostał się do niewoli niemieckiej, jako jeńiec był lekarzem w stalagu w Łodzi. Potem Buxakowski został wysiedlony do Radomska. Działał w ruchu oporu jako żołnierz Armii Krajowej. W 1945 r., po wkroczeniu wojsk sowieckich, aresztowano go i wywieziono do łagrów. Zmarł z wycieńczenia na Wschodzie, w Kaganie 18 listopada 1945 r. Inni Sokoli w latach 1939–1945 bronili Ojczyzny i tożsamości narodowej w różny sposób. Wacław Wawrzyniak zaczął tworzyć ruch oporu. Jego syn, Stefan Wawrzyniak, był żołnierzem Armii Krajowej i powstańcem warszawskim w 1944 r. Walczył w zgrupowaniu „Chrobry II”. Leonard Majewski był żołnierzem armii gen. Maczka, Stefan

Niewitecki, jako oficer rezerwy, lotnik, uczestniczył we wszystkich walkach powietrznych wojny obronnej 1939 r., a potem latał w dywizjonach w Anglii. Odznaczony wieloma orderami, m.in. Krzyżem Virtuti Militari. Irena Niewitecka-Grabowska była powstańcem warszawskim 1944 r. Bernard Modrakowski został wywieziony na roboty do Bawarii. Alfons Zieliński był więziony w obozach koncentracyjnych w Neugame, a potem w Buchenwaldzie.

W samym Fordonie, w latach 1939–1945, Sokoli prowadzili działalność konspiracyjną, m.in. w mieszkaniu Sokoła Jana Arudianowa z narażeniem życia posiadali odbiornik radiowy i prowadzili nasłuch Radia Londyn-BBC, co było kategorię zabronione przez hitlerowców, następnie przekazywali informacje mieszkańcom miasteczka. Sokoli współpracowali z wywiadem Armii Krajowej w Bydgoszczy. Prowadzili działalność małego sabotażu i dywersji. Warto wspomnieć Jana Arudianowa „Turka” (1889–1982), ur. w Blech w Turcji. Jego ojciec pochodził z Wielkopolski, po 1864 r. wyemigrował do Turcji. Jan Arudianow w 1903 r. wstąpił do TG „Sokół” w Berlinie, a w 1914 r. do TG „Sokół” w Krakowie. Walczył w powstaniu wielkopolskim w latach 1918–1919. Mieszkał i pracował w Poznaniu. W 1939 r. został aresztowany przez gestapo i uwięziony na 3 miesiące, a następnie skierowany do pracy przy odbudowie mostu Fordońskiego. W 1940 r. osiedlił się w Fordonie, gdzie włączył się w nurt pracy konspiracyjnej Sokołów fordońskich. Druhowie „Sokoła” w Fordonie, m.in. Jan Arudianow, Edmund Rafiński, Edmund Mikołajczak, podczas ostatnich dni wojny uratowali 27 Żydówek. Na teren fordońskiej papierni hitlerowcy przygnali kolumnę wynędzniałych i głodnych Żydówek, składającą się z około 200 kobiet. Wówczas Sokoli fordońscy ukryli je w kanale pod maszyną parową. Uratowane Żydówki doczekały się wolności. Ratujący w pełnej konspiracji musieli starać się o żywność dla nich, a o jedzenie w tamtych czasach było bardzo trudno.

Należy też wspomnieć o Sokolicy fordońskiej Barbarze Wlekińskiej-Nawrot (1925–1987), która w czasie okupacji przebywała w Żninie. Za pomoc jeńcom radzieckim, którzy zatrudnieni byli przy Plantach w Żninie, była maltretowana przez hitlerowców, a potem została wywieziona na przymusowe roboty do obozu karnego w Niemczech (Gera). Jej ojciec, Kazimierz Wlekiński, powstaniec wielkopolski i Sokół fordoński, pomagał w ucieczce dwom jeńcom angielskim. Doręczył im mapkę, z którą szczęśliwie dotarli do Anglii. Nie o wszystkich Sokolach

fordońskich, którzy zginęli i walczyli w obronie Ojczyzny, udało się autorowi zebrać informacje.

W 1945 r. Sokoli, którzy wrócili z wojny, i ci, którzy ją przeżyli, próbowali reaktywować „Sokoła”. Niestety, komuniści zabronili im zorganizowania się w Towarzystwo. Sokoli fordońscy aż do 1989 r. prowadzili działalność niejawną – konspiracyjną oraz jawną. Po 1945 r. zbierali się m.in. w mieszkaniach druhów: Bernarda Modrakowskiego, Zygmunta Kuligowskiego, Alfonsa Zielińskiego, Franciszka Schreibera. Zbierano pamiątki sokole, spotykano się na imieninach, podczas których śpiewano pieśni sokole. Sokoli działali też w radzie parafialnej kościoła pw. św. Mikołaja. Pomagano mieszkańcom Fordonu przetrwać czasy stalinowskie. Franciszek Schreiber był nieoficjalnym „pisarzem” podań i wniosków do urzędów, występował o przyznanie rent i emerytur. Działali też Sokoli w innych jawnych organizacjach i towarzystwach, m.in. w chórze parafialnym. Sokoli fordońscy stanowili ściśle grono przyjaciół i druhów. Współpracowali z Sokołami pomorskimi, szczególnie z Bydgoszczy. Alfons Zieliński i Zygmunt Kuligowski utrzymywali kontakt z sokolim Klubem Seniora Sportu, którego członkami byli Sokoli bydgoscy z Wacławem Koconem na czele. Kazimierz Wlekliński i Izabella Wleklińska z domu Niewitecka, jako byli powstańcy wielkopolscy, poświęcili się pracy społecznikowskiej. Działali w spółdzielczości – w komitetach społecznych i charytatywnych, prowadzili działalność patriotyczną wśród dzieci i młodzieży Fordonu, organizowali historyczne kombatanckie spotkania z uczniami, na których propagowali ideę sokołą i walkę o niepodległość w latach 1918/1919. Podobną działalność patriotyczną – spotkania i odczyty – z młodzieżą prowadził Jan Arudianow. Do sukcesów pracy wychowawczo-oświatowej Sokołów fordońskich należy pomoc społeczności Szkoły Podstawowej nr 27 przy ul. Sielskiej w zorganizowaniu Izby Pamięci Narodowej. Kazimierz i Izabella Wleklińscy, Jan Arudianow i Alfons Zieliński ofiarowali do IPN w SP nr 27 cenne eksponaty i archiwalia historyczne dotyczące dziejów Fordonu. Znajduje się w niej wiele cennych źródeł historycznych, a na honorowych miejscach mundury powstańców wielkopolskich – sokolich druhów. Przywódcą Sokołów fordońskich aż do śmierci był Franciszek Schreiber (1883–1973), a potem Alfons Zieliński „Funek” (1903–1993). Warto zachować dla potomnych nazwiska Sokołów fordońskich, którzy działali w latach 1945–1989. Są to m.in.: Alfons Zieliński – w czasach

stalinowskich aresztowany na 3 miesiące za działalność sokolą, Bernard Modrakowski – prześladowany przez Urząd Bezpieczeństwa – 3 miesiące więziony, Franciszek Schreiber – prześladowany za działalność sokolą, więziony 8 miesięcy przez Urząd Bezpieczeństwa. Schreiber był znanym przeciwnikiem władz komunistycznych, popierał rząd polski z siedzibą w Londynie. Kazimierz Szymański był prześladowany przez UB za działalność sokolą i za to, że był „burzujem”. Alojzy Schreiber, syn Franciszka, za próbę reaktywowania „Sokoła” w Fordonie i za działalność sokolą podczas referendum „3 x Tak” został aresztowany i zmuszony do ukrywania się, później opuścił Fordon na zawsze. Inni Sokoli, którzy działali po 1945 r., to: Władysław Dadej, Anna Szreybrowska, Józef i Wanda Bartosińscy, Stefan Wawrzyniak, Zygmunt Kuligowski, Edmund Rafiński, Józef Delik, Jan Zieliński, Leonard Majewski, Jadwiga Zielińska-Sznajder, Konstancja Zielińska, Teofil Zieliński, Izabella Wleklińska, Kazimierz Wlekliński, Franciszek Delik, Jan i Marta Brązkiewiczowie. Ważną rolę w konspiracji sokolstwa fordońskiego odegrała Jadwiga Sznajder z sokolej rodziny Zielińskich, która wraz z mężem Sylwestrem współpracowała w latach 1946–1958 jako łączniczka z Kazimierzem Tomaszewskim, który do 1939 r. był prezesem Dzielnicy Pomorskiej ZTG „Sokół” w Polsce. Mieszkali oni w Szczecinie, gdzie się ukrywali przed represjami Urzędu Bezpieczeństwa. Był to ważny okres w kontaktach Sokołów w całym kraju, kiedy próbowano zalegalizować działalność sokolą w Polsce, niestety, z negatywnym skutkiem. Na wznowienie działalności „Sokoła” nie można było liczyć.

Miasteczko Fordon w 1973 r. zostało włączone w granice Bydgoszczy. Nastąpiła jego rozbudowa. Obecnie jest to największa dzielnica miasta. W 1989 r. nastąpiła polityczna możliwość rejestrowania się gniazd sokolich w Polsce. Niestety, większość Sokołów i Sokolic fordońskich nie doczekała tej chwili. Przemian politycznych dożyli nieliczni druhowie i druhny.

15 lipca 1990 r., w 580. rocznicę bitwy pod Grunwaldem, z inicjatywy Andrzeja Boguckiego odbyło się zebranie założycielskie Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon. W zebraniu uczestniczyło 21 osób, przygotowano statut oraz dokumenty i wystąpiono z wnioskiem do urzędu o ponowną rejestrację gniazda sokolego. Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, Wydział Kultury, Nauki i Sportu, decyzją z 30 lipca 1990 r., zarejestrował „Towarzystwo Gimnastyczne ‘Sokół’ II Bydgoszcz-Fordon”.

Komitet założycielski liczył 21 członków: Andrzej Bogucki, Lech Zagłoba-Zygler, Zofia Zagłoba-Zygler, Andrzej Biezuński, Janina Biezuńska, Krystyna Berndt, Marek Wawrzyniak, Urszula Krężel, Alfons Zieliński, Jadwiga Zielińska-Sznajder, Adam Pestka, Barbara Jastrzębska-Rutkowska, Andrzej Rutkowski, Paweł Bogdan Gąsiorowski, Stefan Wawrzyniak, Maria Wawrzyniak, Władysław Burchardt, Leonard Majewski, Andrzej Majewski, Urszula Bogucka, Łucja Baumgart Rautman. W sobotę, 15 września 1990 r., w świetlicy Szkoły Podstawowej nr 29 w Bydgoszczy-Fordonie odbyło się walne zgromadzenie Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon. Towarzystwo nawiązało bezpośrednio do dorobku, historii, ideologii i tradycji TG „Sokół” powstałego we Lwowie w 1867 r., w Bydgoszczy w 1886 r. i w Fordonie w 1923 r. Na walnym zgromadzeniu przyjęto nowych członków i wybrano następujące władze gniazda: prezes Andrzej Bogucki, I wiceprezes Leonard Majewski, II wiceprezes Marek Wawrzyniak, sekretarz Barbara Jastrzębska-Rutkowska, skarbnik Urszula Krężel, naczelnik Andrzej Rutkowski, kierownik ds. młodzieży Piotr Bryzgalski, członek Alfons Zieliński, Urszula Bogucka, kapelan ks. Edmund Sikorski. Komisję rewizyjną stanowili: Jadwiga Sznajder – przewodnicząca oraz członkowie: Kazimierz Filipiński i Andrzej Biezuński. Utworzono sekcje gniazda: gimnastyczną, młodzieży szkolnej, kolarską, strzelecką, lekkiej atletyki, turystyczną. Do gniazda przystąpiło 65 Sokoląt. 9 i 10 listopada 1990 r. w Bydgoszczy-Fordonie odbyły się ważne uroczystości sokole. Odprawiona została Msza św. w parafii św. Mateusza w intencji zamordowanego przez hitlerowców 2 października 1939 r. burmistrza Fordonu Wacława Wawrzyniaka, wybitnego działacza TG „Sokół” w Fordonie, oraz poległych, pomordowanych, zakatowanych i zmarłych za Ojczyznę Sokolów. W sali gimnastycznej Szkoły Podstawowej nr 29 przy ul. Gawędy 5 nastąpiła uroczystość nadania tej szkole imienia patrona Wacława Wawrzyniaka. Ważnym punktem programu był zorganizowany po raz pierwszy w Polsce popis gimnastyczny 63 Sokoląt, członków TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon. Zestaw ćwiczeń opracował Marian Doliński. Sokolątka zostały przygotowane przez instruktorów sokolich: Danutę Król, Wojciecha Brąszkiewicza, Hannę Rogowską i Barbarę Bilską. Głównym organizatorem, czuwającym nad całością przygotowań był dyrektor SP nr 29 i prezes gniazda Andrzej Bogucki. Wszystkie Sokolęta były ubrane w jednolity strój ćwiczebny: granatowe spodenki, białą koszulkę obszytą czerwoną brązka,

z sokołą plakietką identyfikującą gniazdo fordońskie, białe skarpetki i tenisówki. Zorganizowana została okolicznościowa patriotyczna akademicka. Potem nastąpiło otwarcie Izby Tradycji Szkoły i Pamięci Narodowej, w której znajdują się eksponaty związane z „Sokołem” w Fordonie. Po południu miała miejsce uroczysta inauguracja TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon, na którą przybyli Sokoli m.in. z Bydgoszczy, Inowrocławia, Koronowa, Zgierza, Łodzi, Kostrzyna, Poznania, Środy Wlkp., Gdańska, Warszawy, Gniewkowa, Torunia, Sopotu i Fordonu, a także z Wielkiej Brytanii, z Mironem Andryszewskim – wiceprezesem Związku Sokółów w Wielkiej Brytanii, i Wilna – z Violetta Narywską. Wygłoszono trzy referaty dotyczące historii i stanu obecnego sokolstwa w Polsce. 10 listopada 1990 r. odbył się w Fordonie pierwszy po ożywieniu sokolstwa w Polsce Zjazd Rady Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce, który wypracował program działania Związku i wybrał władze. Rada jednogłośnie przyznała członkostwo honorowe Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce Prymasowi Polski Kardynałowi Józefowi Glempowi.

TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon zorganizowało cykl imprez, którymi uczczono 200. rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 maja 1791–1991. Odbył się rajd pieszy i kolarski, przeprowadzono konkurs historyczny oraz zawody sportowe. Na płycie stadionu WKS „Zawisza” przy ul. Sielskiej, pod kierunkiem Danuty Król odbył się pokaz gimnastyczny, a także zawody lekkoatletyczne. Na starcie stanęło 254 zawodników w wieku 11–15 lat. Andrzej Grabowski, członek gniazda i przewodnik, wygłosił wykład na tematy krajoznawcze. Z udziałem 105 osób odbyły się Zawody Strzeleckie o tytuł „Króla Kurkowego Fordonu”. 3 maja w kaplicy św. Mateusza została odprawiona Msza św. w intencji Sokółów i Ojczyzny. Poświęcony został nowy proporzec TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon.

Gniazdo sokole w Fordonie zorganizowało niezliczoną ilość różnych imprez. Nie sposób je tu wszystkie wymienić, warto jednak wspomnieć o niektórych. 8 listopada 1991 r. w Bydgoszczy-Fordonie odbył się Zlot Kościuszkowski, który był Zlotem Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce w 105-lecie „Sokoła” w Bydgoszczy. Sokoli fordońscy włączyli się w obchody związkowe i zorganizowali wiele imprez z okazji 125-lecia Sokolstwa Polskiego 1867–1992. Odwiedzono posiadłość Kozłówkę – własność przedwojennego prezesa Związku – hrabiego Adama Zamoyskiego i jego

grób. Główną uroczystością TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon, która odbyła się 5 czerwca 1992 r., było przekazanie i poświęcenie nowego sztandaru gniazda, pierwszego sztandaru w kraju po ożywieniu Sokolstwa Polskiego. Poświęcił go ks. dr hab. Jerzy Buxakowski, rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie, a zarazem syn założyciela TG „Sokół” w Fordonie, dr. Stefana Buxakowskiego. W obecności licznie przybyłych gości odbyły się masowe pokazy gimnastyczne i zawody sportowe. 14 czerwca 1992 r. w Warszawie, na placu Zamkowym obok kolumny króla Zygmunta III Wazy, gniazdo wzięło udział w pięknym pokazie gimnastycznym jako najlepsza sekcja gimnastyczna w Związku. Sokoli z Fordonu byli oklaskiwani przez mieszkańców Warszawy i przez turystów. Pokaz Sokolów fordońskich, za który zdobyli wielki puchar, uważnie obserwowali polscy olimpijczycy, m.in. Irena Szewińska, Władysław Komar, Ryszard Parulski.

„Sokół” fordoński utrzymuje przyjazne stosunki z sokolstwem w USA, we Francji, w Wielkiej Brytanii, Niemczech i na Litwie. Obchodzono jubileusze 150-lecia urodzin Marii Konopnickiej, 120. rocznicę urodzin generała sokolego Józefa Hallera. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon to organizacja apolityczna, niezwiązana z żadną partią polityczną. Jako organizacja ideowo-wychowawcza kieruje się krzewieniem tożsamości narodowej i jest ponad podziałami społecznymi i politycznymi.

29 czerwca 1993 r. w Bydgoszczy-Fordonie odbył się Zjazd Rady Dzielnic Pomorskiej Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce. Warto zaznaczyć, że gniazdo fordońskie jest zarazem siedzibą Sekretariatu ZTG „Sokół” w Polsce oraz siedzibą Biura Dzielnic Pomorskiej.

Główną imprezą gniazda w 1993 r. był Zlot Sokolów Dzielnic Pomorskiej, który odbył się w Fordonie, zorganizowany z okazji 70. rocznicy założenia TG „Sokół” w Fordonie (1923–1993), 75. rocznicy Niepodległości Polski, 50. rocznicy śmierci gen. Władysława Sikorskiego, 100. rocznicy urodzin założyciela gniazda dr. Stefana Buxakowskiego i 120. rocznicy urodzin gen. Józefa Hallera. Zlot odbył się pod patronatem prezydenta Bydgoszczy Edwina Warczaka i biskupa Jana Nowaka. Głównym programem zlotu były pokazy gimnastyki masowej Sokolów gniazd Dzielnic Pomorskiej ZTG „Sokół” w Polsce. Centrum Informacji Naukowej Sokolstwa Polskiego Bydgoszcz-Fordon wydało okolicznościową historię gniazda fordońskiego. Na sokolich kortach tenisowych na osiedlu Bajka w Fordonie

rozegrano Turniej Tenisa Ziemnego o Mistrzostwo Dzielnicy Pomorskiej ZTG „Sokół” w Polsce.

Rok 1994 to obchody poświęcone 200. rocznicy insurekcji Kościuszkowskiej 1794–1994, które sokoli fordońscy uświetlili zorganizowaniem wielu imprez patriotyczno-sportowych. Zorganizowano zespół Sokoląt, który przygotował montaż słowno-muzyczny pt. „Do Zbudzonego Przemawiam Narodu”. Ważną imprezą sportową był zorganizowany przez gniazdo Wielki Turniej Koszykówki o Mistrzostwo Szkół Fordońskich i Puchar Prezydenta Miasta Bydgoszczy. Odbyło się też wiele rajdów i wycieczek. W dniach 7–12 czerwca zorganizowano Rajd – „Sokół” Polski – Londyn '94.

TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon w swojej codziennej pracy wychowawczo-narodowej nawiązuje do całej tradycji Sokolstwa Polskiego. Podstawą wychowania członków i młodzieży sokolej jest krzewienie tożsamości narodowej, zgodnie z ideologią, tradycją sokolą i nauką społeczną Kościoła katolickiego, w myśl sokolich haseł: „W zdrowym ciele zdrowy duch” oraz „Bóg i Ojczyzna”. W swojej pracy narodowej gniazdo ze sztandarem corocznie bierze udział w uroczystościach państwowych i samorządowych, obchodząc rocznice powrotu Pomorza do Polski, święta Konstytucji 3 maja i Niepodległości Polski. Sokoli są także obecni ze sztandarami na procesjach Bożego Ciała. Na co dzień TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon prowadzi działalność w następujących sekcjach: gimnastyki sokolej, gimnastyki ogólnorozwojowej, piłki koszykowej, piłki siatkowej, piłki ręcznej, piłki nożnej, kolarskiej, strzeleckiej, podnoszenia ciężarów, tenisa ziemnego, tenisa stołowego, kulturalno-oświatowej, krajoznawstwa i turystyki, lekkiej atletyki, gier i zabaw ruchowych, rękodzielnictwa i folkloru. Działa Komisja Historyczna i Centrum Informacji Naukowej Sokolstwa Polskiego Bydgoszcz-Fordon, które wydaje m.in. kwartalnik „Sokół Pomorski”. Stan liczbowy TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon na dzień 31 grudnia 1993 r. wynosił 548 członków, w tym 31 druhów, 23 druhny, 494 Sokolątka.

26 kwietnia 1994 r. odbyło się walne zgromadzenie TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon, na którym wybrano następujący zarząd: Andrzej Bogucki – prezes, Leonard Majewski – I wiceprezes, Hanna Rogowska – II wiceprezes, Barbara Jastrzębska-Rutkowska – sekretarz, Urszula Krężel – skarbnik, Danuta Król – naczelnik, Roman Krężel – chorąży sztandaru, Urszula Bogucka – członek, Elżbieta Olejnik – członek, Jerzy Boniecki – członek,

ks. Edmund Sikorski – kapelan. Komisję Rewizyjną wybrano w składzie: Stefan Wawrzyniak – przewodniczący, Kazimierz Bogdan Filipski, Paweł Bogdan Gąsiorowski.

Rok 1996 obchodzono jako Rok Kościuszkowski, ponieważ Tadeusz Kościuszko jest patronem Sokolstwa Polskiego. W ramach tego roku odbył się Sokoli Obóz Kościuszkowski w dniach 2–5 czerwca w leśnictwie Biała k. Samociążka, zorganizowany przez TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon i Jednostkę 1386 Wojska Polskiego. 17 czerwca 1996 r., w 300 lat po śmierci Jana III Sobieskiego, 120 Sokoląt wysłuchało wykładu Andrzeja Boguckiego pt. „Jan III Sobieski wybitny przywódca narodowy i jego związki z Pomorzem”. Odbył się też turniej piłki koszykowej czterech drużyn oraz Rajd – Sobieski '96 do Myślęcinka z udziałem 90 Sokoląt. W czasie rajdu odbył się konkurs poświęcony florze i faunie Myślęcinka oraz ochronie przyrody, a także historyczny, dotyczący biografii Jana III Sobieskiego. Z okazji 50-lecia śmierci założyciela Sokoła w Fordonie – Stefana Buxakowskiego zorganizowano sesję popularnonaukową dla Sokoląt. 14 maja 1996 r. TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon nadało godność członka honorowego Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II. W ramach działalności ideowo-wychowawczej organizowane są też dla młodych Sokolów spotkania z ciekawymi ludźmi. Młodzież licznie w nich uczestniczy, zapoznając się z życiem, działalnością i pracą tych osób, m.in.: 18 maja 1993 r. spotkanie z druhem Janem Balcewiczem, uczestnikiem bitwy pod Monte Cassino (49. rocznica bitwy). Młodzież w ciszy wysłuchała wykładu, w oczach pojawiła się niejedna łza. Była to wspiana lekcja historii. Żadna przeczytana książka nie jest w stanie oddać atmosfery bitwy, tak jak żywe słowo jej uczestnika. 60 Sokoląt wzięło udział w dniu autorskim Danuty Künstler-Langner, poetki mieszkającej w Fordonie na osiedlu Bajka. Niejeden z młodych słuchaczy, zainspirowany twórczością autorki, spróbował własnych sił w pisaniu poezji. Sokolęta miały okazję przedstawić swoje wiersze na tym spotkaniu. 23 marca 1995 r. odbyło się spotkanie z Prezydentem RP na uchodźstwie Ryszardem Kaczorowskim, a 1 grudnia 1995 r. z kapelanem AK ks. Stanisławem Wiśniewskim.

Z okazji 150. rocznicy urodzin Henryka Sienkiewicza odbył się Rajd – Sienkiewicz '96. Uczestnicy odwiedzili muzeum Henryka Sienkiewicza w Poznaniu, zwiedzili też Kcynię, Golańcz, Margonin, Gniezno. Każdego roku Sokolęta biorą udział w Biegu Sokoła w Bukowcu Górnym – na trasie

1 i 2 km. W czasie trzydniowych wyjazdów zatrzymują się w Lesznie, gdzie na basenie odbywają się dla nich zawody pływackie i lekcje pływania dla nie posiadających tej umiejętności. Z roku na rok Sokoleta fordońskie zdobywają coraz lepsze wyniki w biegach i pływaniu. 80. rocznicę powstania wielkopolskiego uczczono Rajdem – Poznań '98. Złożono kwiaty pod tablicą Sokoła Franciszka Ratajczaka, na Skalce Poznańskiej młodzież odwiedziła groby Karola Marcinkowskiego, Józefa Wybickiego, Feliksa Nowowiejskiego, Tadeusza Szeligowskiego, gen. Amilkara Kosińskiego. Była to wspólna lekcja patriotyzmu i historii.

W 1997 r. zapadły pierwsze decyzje w sprawie zorganizowania IX Zlotu Sokolstwa Polskiego Bydgoszcz 2000. Prace związane z organizacją tego wielkiego przedsięwzięcia trwały trzy lata. Sokoli z Fordonu wzięli też udział w Zlocie na Słowacji w Koszycach, w dniach od 1 do 6 lipca 1998 r.

Rok 2000 zapisał się w szczególny sposób w historii Sokolstwa Polskiego. Gniazdo Bydgoszcz-Fordon, gdzie obecnie znajduje się centrala Sokolstwa Polskiego, wzięło na swoje barki główną część prac związanych z przygotowaniem IX Zlotu Sokolstwa Polskiego Bydgoszcz 2000 i przygotowaniem grupy 200 Sokoląt do XIII Wszechświatowego Zlotu Sokolstwa Praga 2000. Przy współpracy z instruktorami z Czech przygotowano grupę 200-osobową do układu polsko-czeskiego. Nastąpiła wymiana młodzieży, Czesi wystąpili na zlocie w Bydgoszczy, a 100-osobowa grupa Sokołów fordońskich wzięła udział w zlocie w Pradze. IX Zlot Sokolstwa Polskiego Bydgoszcz 2000 był pierwszym zlotem zorganizowanym po II wojnie światowej. Było to wielkie przeżycie i doświadczenie dla działaczy i uczestników obu zlotów. Na stadionie WKS „Zawisza” w Bydgoszczy ćwiczyło w różnych układach 2 300 osób. Zlotowi towarzyszyły liczne imprezy kulturalne i patriotyczne, odsłonięto tablicę poświęconą Sokołowi generałowi Józefowi Hallerowi, a Gimnazjum nr 3 w Fordonie nadano imię generała J. Hallera.

Wyżej wymienione przykłady działalności dobitnie świadczą o roli, jaką „Sokół” odgrywa w środowisku, na terenie którego działa. Różnorodność form, szeroka oferta, skierowana głównie w stronę ludzi młodych, oraz liczba zrzeszonych świadczą, że organizacja ta przyczynia się do poprawy bezpieczeństwa wśród młodzieży, uczy i wychowuje. W szeregach „Sokoła” młodzież podnosi swoją tężyznę fizyczną, ale również wzmacnia i ubogaca się duchowo.

Należy zaznaczyć, że zarząd gniazda jest stabilny. Pozyskano wielu działaczy sokolich. Zarząd TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon w latach 1990–2002 stanowią: dh Andrzej Bogucki – prezes, dh Hanna Rogowska – I wiceprezes, dh Leonard Majewski – II wiceprezes, dh Barbara Jastrzębska-Rutkowska – sekretarz, dh Urszula Krężel – skarbnik, dh Jerzy Boniecki – naczelnik wyszkolenia sokolego, dh Roman Krężel – gospodarz, dh Urszula Bogucka – członek, kapelan ks. Edmund Sikorski. Komisja Rewizyjna – dh Kazimierz Bogdan Filipski – przewodniczący, członkowie: dh Paweł Bogdan Gąsiorowski, dh Teresa Banaś-Barańska. Sąd Honorowy: dh Kazimierz Gaul – przewodniczący, członkowie: dh Teresa Boniecka, dh Jerzy Prusiński. Sąd Rejonowy w Bydgoszczy, XIII Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego dokonał 30 sierpnia 2001 r. wpisu do Rejestru Stowarzyszeń. Główni instruktorzy „Sokoła” fordońskiego: dh Andrzej Bogucki, Wiesław Wawrzonkowski, Hanna Rogowska, Barbara Bilska, Teresa Banaś-Barańska, Barbara Jastrzębska-Rutkowska, Elżbieta Olejnik, Danuta Król, Maria Jarocka, Małgorzata Szopińska, Monika Pacholska, Jan Teska, Jolanta Szymanowska, Sabina Major, Maria Dudek, Jan Wieleba, Kazimierz Filipski, Jerzy Boniecki, Kazimierz Gaul, Krzysztof Siniński, Joanna Ptaszyńska, Teresa Kotzbach-Wróbel, Mirosława Kierzkowska, Paweł Bogdan Gąsiorowski, Roman Krężel – chorąży sztandaru.

Przez cały rok 2003 TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon obchodziło jubileusz 80-lecia. Zorganizowano kilka imprez sportowych. Na zakończenie roku, 16 listopada 2003 r. została odprawiona Msza św. w kościele św. Mateusza w Bydgoszczy-Fordonie, którą celebrował kapelan gniazda, a zarazem ZTG „Sokół” w Polsce, druh ks. prałat Edmund Sikorski. Podczas Mszy św. odbył się koncert chóru „Fordonia” pod kierunkiem Mariana Wiśniewskiego. We Mszy św. uczestniczyli Sokoli gniazda ze swym sztandarem. 22 listopada 2003 r., w sobotę, o godz. 17.00 rozpoczęła się Jubileuszowa Wieczornica, która odbyła się w budynku Gimnazjum nr 3 im. gen. Józefa Hallera przy ulicy Gawędy 5. Każdy otrzymał wydrukowaną książkę – monografię autorstwa dh Hanny Rogowskiej „Towarzystwo Gimnastyczne ‘Sokół’ II Bydgoszcz-Fordon 1923–2003”. Książka została też wysłana do bibliotek krajowych i zagranicznych oraz gniazd sokolich. Zostało też opublikowanych przeszło 130 zdjęć w „Kronice Fotograficznej”.

Gniazdo fordońskie jest znane w Polsce i na świecie. Jego działacze społecznie pracują też w Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce oraz w Światowym Związku Sokolstwa z siedzibą w Pradze. Gniazdo fordońskie jest częścią światowej braci sokolej, zrzeszającej na wszystkich kontynentach 300 tysięcy członków.

Sokoli fordońscy zostali odznaczeni przez Kapitułę Zaszczytnej Odznaki Sokoła Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce, która 16 września 2003 r. przyznała im najwyższe odznaczenia Sokolstwa Polskiego – w uznaniu zasług za wybitne osiągnięcia wychowawczo-patriotyczne, sportowe i organizacyjne. Zostali odznaczeni: Andrzej Bogucki, Hanna Rogowska, ks. Edmund Sikorski, Jerzy Boniecki, Jan Bogucki, Barbara Jastrzębska-Rutkowska, Urszula Krężel, Roman Krężel, Urszula Bogucka, Elżbieta Olejnik, Danuta Król, Wiesław Wawrzonkowski, Barbara Bilka, Alina Aniszewska, Helena Maliszewska, Jan Tomaszewski, Mirosława Kierzkowska, Teresa Kotzbach-Wróbel, Joanna Ptaszyńska, Elżbieta Łątka, Elżbieta Łukaszewska, Paweł Bogdan Gąsiorowski.

Przyznano też dyplomy zasłużonym druhom i druham: Alinie Aniszewskiej, Teresie Banaś-Barańskiej, Krystynie Berndt, Andrzejowi Biezuńskiemu, Janinie Biezuńskiej, Barbarze Bilskiej, Alinie Boguckiej, Annie Boguckiej, Andrzejowi Boguckiemu, Bogumile Boguckiej, Urszuli Boguckiej, Bartłomiejowi Boguckiemu, Janowi Boguckiemu, Wojciechowi Boguckiemu, Teresie Bonieckiej, Jerzemu Bonieckiemu, Włodzimierzowi Bonieckiemu, Janowi Budzie, Łukaszowi Dominiakowi, Mateuszowi Dominiakowi, Marii Dudek, Kazimierzowi Filipskiemu, Pawłowi Bogdanowi Gąsiorowskiemu, Renacie Gruszeckiej, Marii Jarockiej, Barbarze Jastrzębskiej-Rutkowskiej, Mirosławie Kierzkowskiej, Joannie Kolignan, Teresie Kotzbach-Wróbel, Katarzynie Kożuchowskiej, Romanowi Krężelowi, Urszuli Krężel, Elżbiecie Kromplewskiej, Danucie Król, Antoniemu Kupcewiczowi, Halinie Krzyżanowskiej, Elżbiecie Łątce, Elżbiecie Łukaszewskiej, Leonardowi Majewskiemu, Sabinie Major, Krystynie Malinowskiej, Sebastianowi Malinowskiemu, Helenie Maliszewskiej, Izabeli Michaliszyn, Ewie Michalskiej, Grzegorzowi Olejnikowi, Elżbiecie Olejnik, Ewie Orlińskiej, Leszkowi Orlińskiemu, Mirosławowi Orlińskiemu, Monice Pacholskiej, Jerzemu Prusińskiemu, Joannie Ptaszyńskiej, Balbinie Rogowskiej, Hannie Rogowskiej, Agnieszce Rutkowskiej, Marii Sakwińskiej, Grzegorzowi Schreiberowi, ks. Edmun-

dowi Sikorskiemu, Henrykowi Sapalskiemu, Krzysztofowi Sinięckiemu, Elżbiecie Skoczylas, Anieli Strykowskiej, Joannie Sulińskiej, Małgorzacie Szopińskiej, Jolancie Szymanowskiej, Janowi Tomaszewskiemu, Wandzie Tulibackiej, Wiesławowi Wawrzonkowskiemu, Janowi Wielebie, Barbarze Zwolanowskiej.

Podczas wieczornicy z okazji 80-lecia wiceprezydent Bydgoszczy Maciej Obremski, który przypomniał znaczenie działalności sokolstwa oraz jego tradycje i współczesność, wręczył dyplom Prezydenta Bydgoszczy Konstantego Dombrowicza z zaznaczeniem: „Niech wychowawczo-patriotyczna misja ‘Sokoła’ Polskiego, która na trwałe wpisała się w świadomość społeczną lokalnych środowisk i całego narodu, będzie nieprzemijającym śladem tradycji i ponadczasowych wartości”. Antoni Baszyński w imieniu wojewody kujawsko-pomorskiego Romualda Kosieniaka przekazał okolicznościowy adres, a w nim napisano m.in.: „Towarzystwo promowało rozwój fizyczny społeczeństwa, kultywowało patriotyzm i umiłowanie ojczyzny. Wówczas było to zaczynem polskości w kraju, który do nie tak dawna był rozdarty granicami zaborów, w kraju, w którym obcym nacjom wydawało się, że będą odgrywać pierwszorzędną rolę. Te wartości ‘Sokół’ II Bydgoszcz-Fordon kultywuje po dzień dzisiejszy. Były w historii kraju długie i trudne lata, gdy członkowie ‘Sokoła’ nie mogli rozwinąć swoich skrzydeł. Lecz dziś cieszy, że znaleźli się zwolennicy i entuzjaści, którzy nawiązując do chlubnej tradycji Towarzystwa, upatrują w jego kontynuacji i rozwoju swoje życiowe powołanie i realizację społecznie pożytecznej pasji. Życzę Towarzystwu sukcesów w jego użytecznej działalności, życzę kolejnych jubileuszy, zaś członkom, w tym zarządowi, gratuluję wytrwałości w realizacji obranych celów, życząc wszystkim zdrowia i pomyślności osobistej”. Mjr Krzysztof Chlebosz z Pomorskiego Okręgu Wojskowego wręczył gniazdu dyplom „Verba Docent, Exempla Trahunt”, w którym wyraził szacunek dla dotychczasowych dokonań Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” II, życząc wszelkiej pomyślności i dalszego dynamicznego rozwoju.

Poseł RP Teresa Piotrowska w skierowanym liście napisała: „Tradycyjnie już, w rocznicę powstania Towarzystwa Gimnastycznego ‘Sokół’, przyjmujecie sporo serdeczności, gratulacji i życzeń. I sami najlepiej wiecie, jak bardzo na nie zasługujecie i jak, mimo najgorętszych podzięko-

wań, ciągle pozostajecie niedocenieni. Towarzystwo 'Sokół', obchodzące dzisiaj tak wspaniałą rocznicę, jest ogromnie związane z polską tradycją i historią. Dziś, w przededniu zintegrowanej Europy, towarzystwa takie jak 'Sokół' mają olbrzymią misję do spełnienia – nie możemy zapominać o naszych korzeniach, a wychowanie młodzieży w duchu sportu i miłości do ojczyzny powinno należeć do naszych priorytetów. Ta misja spoczywa też na członkach 'Sokoła' i doskonale zdają sobie sprawę, że bez państwa pomocy nie uda nam się osiągnąć tych szczytnych celów”.

Następnie wszyscy członkowie gniazda skierowali do prezesa Andrzeja Boguckiego List Gratulacyjny, który odczytali Hanna Rogowska i Jerzy Boniecki, następującej treści: „Druh Andrzej Bogucki. Drogi Druhu Prezesie, na Twoje ręce chcielibyśmy złożyć serdeczne podziękowania za wieloletnią honorową pracę na rzecz naszego Gniazda i całego Sokolstwa Polskiego. Twoja aktywna postawa i wielkie zaangażowanie spowodowały, że młode pokolenie Polaków masowo garnie się pod skrzydła sokole. Z okazji 80. Rocznicy powstania Towarzystwa Gimnastycznego 'Sokół' II Bydgoszcz-Fordon życzymy Ci Druhu Andrzejowi zdrowia, pogody ducha, wytrwałości i satysfakcji z wykonywanej z takim poświęceniem pracy oraz wiele szczęścia w życiu osobistym”. Z obchodów 80-lecia Tomasz Stelmach nagrał okolicznościowy film.

Rok 2003 był Rokiem Hallerowskim, z okazji 140. rocznicy urodzin gen. Józefa Hallera. Także rok 2003 obchodzono jako 140. rocznicę powstania styczniowego i Sokoła powstańca dh. Edmunda Calliera. Sokoli fordońscy włączyli się w obchody 25-lecia pontyfikatu Ojca Świętego Jana Pawła II, członka honorowego ZTG 'Sokół' w Polsce. Sokolstwo włączyło się też w miejskie obchody 657. rocznicy urodzin Królewskiego Miasta Bydgoszczy. Sokoli publicznie wypowiadali się przeciw fałszowaniu historii dotyczącej dywersji hitlerowskiej 3 września 1939 r. Uznano, że niektóre media manipulowały faktami historycznymi przy pomocy różnych historyków. 29 grudnia 2003 r. Sokoli fordońscy włączyli się w miejskie uroczystości 85-lecia powstania wielkopolskiego.

Gniazdo fordońskie w dniach 21–29 września 2003 r. zorganizowało rajd szlakiem bohaterów „Ogniem i mieczem” na trasie: Bydgoszcz – Kozłówka – Zamość – Lwów – Kijów – Kamieniec Podolski – Chocim – Okopy Św. Trójcy – Krzemieniec – Poczajów – Olesko – Łańcut – Bydgoszcz.

Sokoli fordońscy założyli i prowadzą stronę internetową ZTG „Sokół” w Polsce. W 2003 r. ukazał się wykonany społecznie ostatni numer „Sokoła Pomorskiego”. Członkowie TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon są aktywnymi działaczami ZTG „Sokół” w Polsce. 29 marca 2003 r. w Fordonie odbył się Zjazd Sprawozdawczo-Wyborczy ZTG „Sokół” w Polsce. Siedziba związku mieści się w Bydgoszczy-Fordonie.

ZTG „Sokół” w Polsce, w tym Sokoli fordońscy, współpracowali z Ministerstwem Obrony Narodowej – Departamentem Wychowania i Promocji Obronności. Wśród członków gniazda są też oficerowie rezerwy Wojska Polskiego. Przedstawiciele gniazda brali udział w pracach Podkomisji ds. Młodzieży Sejmu Rzeczypospolitej. TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon jest członkiem ZTG „Sokół” w Polsce, Polskiego Związku Tenisa, Regionalnego Związku Tenisa, Polskiej Federacji Unihokeja-Floorball w Gdyni. Współpracowano z Światowym Związkiem „Sokoła”, szczególnie z ČOS i PFA-USA, ZHP, Fundacją Archiwum Pomorskie AK w Toruniu, Fundacją AK w Bydgoszczy, Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej.

O działalności gniazda często pisano w dziennikach bydgoskich: „Expresie Bydgoskim”, „Gazecie Wyborczej”, „Gazecie Pomorskiej”, kwartalniku „Sokół Pomorski”. Współpracowano też z Muzeum Sportu i Turystyki, bibliotekami w kraju i za granicą, z Miejskim Komitetem Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Bydgoszczy, dowództwem POW, SWAP – N.Y. – USA, Towarzystwem Miłośników Miasta Bydgoszczy, Salezjańską Organizacją Sportową w Fordonie, szkołami: SP nr 29, SP nr 4, SP nr 65, Gimnazjami nr 3 i 5.

Bardzo aktywnie gniazdo prowadziło działalność sportowo-rekreacyjną i krajoznawczo-turystyczną. Główną imprezą sokołą w 2003 r. był Zlot Sokolstwa Kujawsko-Pomorskiego, który odbył się: I część – 18 maja 2003 r. w Brodnicy i II część 31 maja 2003 r. w Bydgoszczy-Fordonie. Podczas zlotu, zorganizowanego dla uczczenia przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, odbyły się pokazy gimnastyki sokołej na stadionach. Uczestniczyło 1 200 sportowców. Zorganizowano Biegi Sokoła w sześciu kategoriach wiekowych dziewcząt i chłopców, gry i zabawy, turnieje sportowe. Sokół fordoński wspólnie z SP nr 29 i Gimnazjum nr 3 w dniach 3–14 lutego 2003 r. współorganizował „Ferie zimowe na sportowo” z codziennym udziałem 200 uczestników. Gniazdo współ-

nie z SP nr 29 przygotowało „Turniej świąteczno-noworoczny piłki nożnej halowej” chłopców z rocznika 1992. W turnieju wzięło udział 7 zespołów. „Sokół II”, SP nr 29 i Gimnazjum nr 3 zorganizowały V Turniej Piłkarski „Blokowisko” z udziałem 5 drużyn. Z okazji 140. rocznicy powstania styczniowego zorganizowano turniej tenisa stołowego. 3 maja 2003 r. Sokoli brali udział w turnieju tenisa o Mistrzostwo Gniazda. Uczestniczyli też w grach tenisa w Grand Prix „Zjednoczonych” oraz w turnieju weteranów Grand Prix województwa kujawsko-pomorskiego. 4–6 kwietnia 2003 r. Sokoli fordońscy brali udział w ogólnopolskim XIX Biegu „Sokoła” w Bukówcu Górnym. 6 kwietnia 2003 r. zorganizowano na basenie w Lesznie zawody pływackie o Mistrzostwo TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon w kategorii dziewcząt i chłopców, rocznik 1987. 26–27 kwietnia 2003 r. Sokoli fordońscy brali udział w III Międzynarodowych Mistrzostwach Polski ZTG „Sokół” w tenisie stołowym w Gniewkowie. Drużyna piłkarska gniazda TG „Sokół” Gimnazjum nr 3 uczestniczyła w rozgrywkach Salezjańskiej Ligi Fordonu w piłce nożnej. W tym turnieju grała też druga drużyna TG „Sokół” z SP nr 29. 20 maja 2003 r. TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon i Gimnazjum nr 3 zorganizowały IX Wielki Turniej Koszykówki Szkół Gimnazjalnych o Puchar Prezydenta Bydgoszczy. Turniej ten zorganizowano w 130. rocznicę urodzin gen. Józefa Hallera. Dwie drużyny piłkarskie TG „Sokół” II z SP nr 29, chłopców i dziewcząt, brały udział w turnieju (50 drużyn) „Lato z Expressem” – dziewczęta Sokolice zajęły I miejsce. Sokoli fordońscy uczestniczyli w turnieju „Fordońskie Czwartki”. Od 11 do 25 lipca 2003 r. zorganizowano wspólnie z SP nr 65 obóz wędrowny w Kotlinie Kłodzkiej, z wyjazdem do Pragi. 16 października 2003 r. zorganizowano rajd „Niepokalanów – Warszawa”. 19 października 2003 r. Sokoli fordońscy uczestniczyli we Mszy św. i zorganizowali rajd pieszy w ramach XI Biegu Sztafetowego Męczeńskiej Drogi Ks. Jerzego Popiełuszki. TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon wspólnie z SP nr 29, Gimnazjum nr 3 i Zarządem Miejskim Szkolnego Związku Sportowego zorganizowało turnieje unihokeja: 24 kwietnia 2003 r. – I Wiosenny Turniej Unihokeja, 9–10 października 2003 r. – Mistrzostwa Bydgoszczy w unihokeju szkół gimnazjalnych, 2–3 października 2003 r. – Mistrzostwa Bydgoszczy w unihokeju szkół podstawowych, 28 października 2003 r. – półfinał Kujawsko-Pomorskiej Gimnazjady w unihokeju dziewcząt, 5 listopada 2003 r. – półfinał Kujawsko-Pomorskiej Gimnazjady w unihokeju chłopców (14–16 lat).

5 kwietnia 2003 r. zorganizowano rajd krajoznawczy na trasie Kąkolewo k. Leszna (pierwsza stacja PKP po przybyciu hallerczyków w 1919 r.) – Gostyń – Cichowo – Soplicowo – Lubiń – Krzywiń – Osieczna. Wychowanek gniazda „Sokoła” fordońskiego Tomasz Olejnik, kolarz „Rometu”, zajął 10 miejsce podczas Pucharu Świata Juniorów w Czechach. Odbywały się zajęcia gimnastyczne, piłki nożnej, siatkowej, koszykowej, tenisa stołowego, gier świetlicowych. „Sokół” fordoński dzierżawi od Fordońskiej Spółdzielni Mieszkaniowej trzy korty tenisowe na osiedlu Bajka, które są utrzymywane społecznie przez członków sekcji tenisowej. Bardzo aktywną sekcją gniazda jest Centrum Informacji Naukowej Sokolstwa Polskiego Bydgoszcz-Fordon. CINSIP gromadzi materiały historyczne, biogramy, zdjęcia, a przede wszystkim akta Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce. Archiwum CINSIP znajduje się w Sokolni. W 2003 r. TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon liczyło 85 druhow i druhen pełnoletnich, Sokoląt do lat 18 – 495, razem 580 członków. Ponadto, objęto działalnością 495 uczniów ze szkół fordońskich. W gnieździe działały sekcje sportowe: gimnastyki masowej artystycznej, piłki koszykowej, siatkowej, nożnej, biegów, tenisa, tenisa stołowego, unihokeja, rzutu podkową, turystyczno-krajoznawcza, pływacka, strzelecka, przysposobienia obronnego i obrony cywilnej.

Źródła i publikacje

I. ARCHIWALIA

– Archiwum Państwowe Bydgoszcz, Polskie legalne organizacje, związki i stowarzyszenia, komunikaty – szczątki zespołów, 479, 19. TG „Sokół” w Fordonie.

– Akta Centrum Informacji Naukowej Sokolstwa Polskiego Bydgoszcz-Fordon (cyt. dalej: CINSIPB-F). Sprawozdania Okręgu V Dzielnicy Pomorskiej ZTG „Sokół” w Polsce z lat 1935 i 1938 (powielacz). Komunikat nr 10/1936 Okręgu V. „Sokół” na Pomorzu 1937/1, s. 7, 1938/4–5, s. 8.

– Akta ZTG „Sokół” w Polsce, [w:] CINSIPB-F.

– Akta TG „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon, [w:] CINSIPB-F.

– Zbiory Izby Tradycji Sokoła Fordońskiego w Szkole Podstawowej nr 29 im. Wacława Wawrzyniaka. „Dziennik Wieczorny”, *Fordońskie szkoły szukają patronów wśród sokołów*, 1990/183. „Sokół” – kwartalnik ZTG „Sokół” w Polsce, 1991/1, 2, 1992/3.

– *125 lat Sokolstwa Polskiego 1867–1992*, Warszawa–Inowrocław, 7 lutego 1992 Księga Pamiątkowa, wyd. ZTG „Sokół” w Polsce. *Pokłosie Pamiątkowe 125-lecia Sokolstwa Polskiego 1867–1992. Wydanie specjalne.* „Św. Mateusz – Biuletyn Parafialny” 1992/6/8, Bydgoszcz–Fordon. Polish Falcon – „Sokół” Polski, No 2, January 15/1993 (USA). Światowy Zjazd Związków Sokolów Polskich – Poznań 9 października 1991, Warszawa–Bydgoszcz 1991, s. 26.

– „Dziennik Bydgoski” 1927/132, 1928/25, 38, 1930, 43, 47, 224, 246, 1931/177, 1932/20, 23, 1933/16, 48, 1935/154, 159.

– Sobecki Cz., *Jak mieszkańcy Pomorza pomagali jeńcom radzieckim*, „Gazeta Pomorska” z 15/16 V 1971. Także z 29/30 V 1971. „Za Wolność i Lud” 1974/30. J. Wiśniewski, *Ostatni z Arudianowów, czyli dzieje powstańca wielkopolskiego*, „Dziennik Wieczorny” (1977 ?).

– Zbiory archiwalne Izby Pamięci Narodowej Szkoły Podstawowej nr 27 w Bydgoszczy, ul. Sielska. Akta, kroniki, mundury powstańców: Jana Arudianowa, Izabelli i Kazimierza Wleklińskich.

II. INTERNET

– Informacje o ZTG „Sokół” w Polsce można też znaleźć w Internecie na stronie: www.sokolztg.prv.pl (tam też linki do sokolstwa na świecie).

III. PUBLIKACJE

– Aksamitek S., *Generał Józef Haller – zarys biografii politycznej*, Katowice 1989.

– Bogucki A., *Dr Stefan Buxakowski założyciel Sokoła w Fordonie, męczennik łagrów sowieckich (1893–1945)*, „Kalendarz Bydgoski” 1993, s. 190–192. Tamże, *Przetrwali*, s. 177–179.

– Bogucki A., *Szkoła Podstawowa nr 29 w Bydgoszczy w latach 1945–1995*, Bydgoszcz 1995.

– Bogucki A., *Prezydent RP Ryszard Kaczorowski wśród bydgoskich sokołów*, [w:] *Z dziejów Polski i Emigracji (1939–1989)*. Księga dedyko-

wana byłemu Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej Ryszardowi Kaczorowskiemu, pod red. M. Szczerbińskiego i T. Wolszy, Gorzów Wlkp. 2003, s. 543–544.

– Bogucki A., *Działalność patriotyczno-obronna ZTG „Sokół” w Polsce (tradycja i współczesność)*, [w:] „Vademecum Przysposobienia Wojskowego” (4), pod red. ppłk. dr. M. Kalińskiego, Warszawa 2001, s. 10–15.

– Bogucki A., *Rola obozów wojskowo-sportowych organizowanych przez TG „Sokół” w kształtowaniu umiejętności obronnych młodzieży*, [w:] „Vademecum Przysposobienia Wojskowego” (5), pod red. ppłk. dr. M. Kalińskiego, Warszawa 2002, s. 201–206.

– Bogucki A., *Sokoli na Pomorzu Nadwiślańskim w latach 1939–1988*, Bydgoszcz 1996.

– Bogucki A., *Sokolstwo-Skauting-Harcerstwo. Geneza powstania w latach 1909–1911 Harcerstwa Polskiego*, [w:] „Sokół Pomorski”, 1(18)1998.

– Bogucki A., *Sokolstwo-Skauting. U źródeł genezy harcerstwa w Polsce*, [w:] *Z dziejów prasy harcerskiej w kraju i na obczyźnie*, tom studiów dedykowany pamięci Zygmunta Lechosława Szadkowskiego (1912–1995), pod red. W. Kukli i M. Szczerbińskiego, Gorzów Wlkp. 2003.

– Bogucki A., „Sokół” w Polsce w latach 1989–1997, s. 353–357, [w:] *W służbie Polsce i emigracji*, Księga dedykowana Profesorowi Edwardowi Szczepanikowi, pod red. L. Nowaka i M. Szczerbińskiego, Gorzów Wlkp. 2002.

– Bogucki A., *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” na Pomorzu 1893–1939*, Bydgoszcz-Fordon 1997, s. 432. Tam też obszerna bibliografia dotycząca całego Sokolstwa Polskiego, wykaz źródeł, druk dokumentów i wykazy władz.

– Bogucki A., *Zarys historii Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Bydgoszczy 1886–1939* (cz. I), „Kronika Bydgoska”, t. X, Bydgoszcz 1990, s. 66–99. Tenże, (cz. II), tamże, t. XI, Bydgoszcz 1991, s. 123–160.

– Bogucki A., *Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce 1989–1993*, Bydgoszcz-Fordon 1993.

– Bogucki A., *Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce w latach 1993–1997*, Bydgoszcz 1997.

- Bogucki A. (red.), *Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce 2002–2004*, Bydgoszcz 2004, s. 139, foto s. XVII. Tam też: „Sokoli Słownik Biograficzny” i obszerna literatura sokola.
- Bogucki A., *Sztandar fordońskiego „Sokoła”*, „Kalendarz Bydgoski” 1994, TMMB, s. 178–181. Zob. też: *Uroczystość poświęcenia i przekazania sztandaru Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” II Bydgoszcz-Fordon w dniu 5 czerwca 1992 roku*, Bydgoszcz 1992, s. 20.
- Gąsiorowski W., *1910–1915. Historia Armii Polskiej we Francji*, Warszawa 1931.
- Gąsiorowski W., *1915–1916. Historia Armii Polskiej we Francji*, Warszawa 1939.
- Haller J., *Pamiętniki*, Londyn 1964.
- *Harcerstwo a narodziny i początki II Rzeczypospolitej (1910–1921)*, cz. I, antologia tekstów historycznych i literackich, wybór i oprac. M.M. Drozdowski, Warszawa 1998.
- Informator nr 16/2003 Oddziału Współpracy ze Społeczeństwem, Ministerstwo Obrony Narodowej, Departament Wychowania i Promocji Obronności, 2003.
- Jankowski J., *Harcerstwo Pomorza Gdańskiego i Kujaw 1911–1945*, Warszawa 1987.
- *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu 70. rocznicy założenia Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Fordonie 1923–1993*, Bydgoszcz-Fordon 1993. Tam też biogramy i spisy Sokolów.
- Lachowicz T., *Weterani Polscy w Ameryce do 1939 roku*, Warszawa 2002. Praca obszernie ukazuje działaczy sokolstwa.
- *Leksykon harcerstwa*, pod red. O. Fietkiewicza, Warszawa 1988, s. 556.
- Ligocki E., *Legenda błękitna*, Warszawa 1921.
- *Pamiętnik IX Zlotu Sokolstwa Polskiego Bydgoszcz 2000 w dniach 2–4 VI 2000 r. oraz udział Sokolstwa Polskiego w XIII Wszechsokolskim Zlocie w Pradze w dn. 28 VI–4 VII 2000 r.*, Bydgoszcz 2000.
- *Polska Armia Błękitna*, Poznań 1929.
- Popek K., *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Bydgoszczy 1989–2000*, Bydgoszcz 2002.
- Radziwiłłowicz D., *Błękitna Armia*, Warszawa 1997.

- Rogowska H., *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” II Bydgoszcz-For-don 1923–2003*, Bydgoszcz 2003.
- Sierociński J., *Armia Polska we Francji. Dzieje wojsk gen. Hallera na obczyźnie*, Warszawa 1929.
- Skarżyński W., *Armia Polska we Francji w świetle faktów*, Warszawa 1929.
- Skonka Cz., *Śladami Józefa Hallera*, Gdańsk 1990.
- Skonka Cz., *Śladami Generała Hallera*, Gdańsk 1995.
- Skonka Cz., *Słownik biograficzny Hallerów i Hallerczyków*, Gdańsk–Puck 2004.
- Skonka Cz., *Spotkania z Austrią*, Gdańsk 1999.
- Skonka Cz., *Na szlakach Błękitnego Generała*, Gdańsk 2000.
- Skonka Cz., *Śladami Zaślubin Polski z Morzem*, Gdańsk–Puck–Kołobrzeg 2002.
- Skonka Cz., *Pierścienie Hallera*, Gdańsk 2003.
- *Sokoli Słownik Biograficzny*, [w:] kwartalnik „Sokół Pomorski” 1993–2003.
- „Sokół Pomorski” 1993/1.
- Szydłowski W., *Generał Józef Haller. Zarys biografii harcerskiej*, Katowice 1993.
- Trawiński W.H., *Odyseja Polskiej Armii Błękitnej*, oprac. i wstępem poprzedził W. Suleja, Ossolineum 1989.
- Wachowicz B., *Druhno Oleńko! Druhu Andrzej! Wierna Rzeka harcerstwa. Gawęda o twórcach Harcerstwa Polskiego Oldze i Andrzej Małkowskich*, Warszawa wyd. II. Tam też obszerna bibliografia.
- Walter J., *Czyn zbrojny wychodźstwa polskiego w Ameryce – Zbiór dokumentów i materiałów historycznych*, New York–Chicago 1957. Pierwsze wydanie krajowe, poprawione i uzupełnione, wydano staraniem Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce. Oprac. wydania krajowego: J. Praga, Z.B. Kumoś, Warszawa 2001, s. 546. Tamże m.in. Sokolstwo kształci kadry oficerskie w Kanadzie, s. 177–185. Także udział sokolstwa jako żołnierzy Błękitnej Armii gen. Józefa Hallera.
- Wrzosek M., *Powołanie Armii Polskiej we Francji i początkowy nabór ochotników do jej szeregów (czerwiec–październik 1917)*, Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska, Białystok 2000, nr 13.

– *XIII Všesokolský Slet Praha 2000*, Praha 2001, s. 223 (pamiętnik zlotu).

– Zajac S., *Z historii krakowskiego kościoła garnizonowego p.w. Św. Agnieszki*, Kraków 1994.

IV. PISMA SOKOLE

– „Polish Falcon” – miesięcznik Polish Falcons of America, USA Pittsburg.

– „Sokół” – kwartalnik 1990–1995.

– „Sokół Pomorski” – kwartalnik Dzielnicy Pomorskiej ZTG „Sokół” w Polsce, zał. w 1932 r., wznowiony, ukazywał się regularnie w latach 1993–2003. Publikował także artykuły dotyczące sokolstwa w kraju i świecie. Od 1999 r. oficjalny organ ZTG „Sokół” w Polsce.

– „Weteran” – miesięcznik Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej, USA–N.Y.